

Dr.sc. DEAN SINKOVIĆ,

profesor na Fakultetu ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković" u Puli

Neshvatljivo je da se europarlamentarci nisu na vrijeme fokusirali na krizu odnosa Ukrajine i Rusije, već su inicijativu prepustili SAD-u koji već godinama nastoji uzurpirati izgradnju Sjevernog toka 2

S obzirom da financijski giganti poput Goldman Sachsa i JP Morgana već danima uz velik diskont otkupljuju dug ruskih kompanija, moguće je da je diplomatsko rješenje na vidiku, kaže ekonomist Dean Sinković

RAZGOVARALA **Duška PALIBRK**
SNIMIO **Dejan ŠTIFANIĆ**

Nismo zbrojili ni gubitke tijekom dvogodišnje pandemije koja je ozbiljno uzdrmala brojne djelatnosti, a već je u Europi izbio rat. O tome mogu li se u ovom trenutku uopće predvidjeti razmjeri gospodarske krize pred nama, razgovaramo s prof.dr.sc. Deanom Sinkovićem s Fakulteta ekonomije i turizma "Dr. Mijo Mirković" Sveučilišta u Puli. Kako će taj udar osjetiti obični građani, a kako privrednici, mali i veliki? Za korporacije ne brinemo.

- Nafta, plin i ugljen još su uvijek ključno pogonsko gorivo za sve ekonomije svijeta i cjenovni šokovi na tim tržištima itekako će se odraziti na standard građana i usporiti ekonomske aktivnosti. Cijena nafte poduplala se od početka 2022., a cijena plina na većini tržišta utrostručila. Kao rezultat toga imamo i enormno povećanje cijena hrane, plemenitih metala i ostalih minerala potrebnih za proizvodnju brojnih industrijskih dobara. Na mikrorazini to znači da će građani puno više morati izdvajati za gorivo, hranu i komunalije, što u Hrvatskoj čini velik dio njihovog dohotka, tj. trošit će puno manje na druge, manje esencijalne proizvode i usluge pa će se brojni poduzetnici suočiti sa smanjenjem potražnje.

Najgore će proći EU

- Na makrorazini to znači povećanje cijena inputa za proizvodnju proizvoda i usluga, pad konkurentnosti te smanjenje zaposlenosti i pad BDP-a. Znači, istovremeno svjedočimo šokovima na strani ponude i potražnje, vrlo slično kao i za vrijeme pandemije Covid-19 s time da su tada, zbog pandemijskih mjera, šokovi na strani ponude uzrokovani pucanjem lanaca opskrbe. Mi zapravo u ovom trenutku imamo dvostruki šok ponude iz razloga što se opskrbni lanci nikada nisu vratili na pretpandemijsku razinu. Koliki će biti razmjeri krize ovisi o dužini trajanja rata u Ukrajini te težini novih sankcija i protusankcija između EU-a i Rusije. Najgore će proći države EU-a i to ne samo zbog ratnih razaranja u Ukrajini, nego zbog toga što EU 90 posto potreba za naftom i 70 posto potreba za plinom crpi iz uvoza, a od toga gotovo 40 posto iz Rusije.

Potpuno je neshvatljivo da se europarlamentarci nisu na vrijeme fokusirali na krizu odnosa Ukrajine i Rusije, nego su inicijativu prepustili SAD-u koji već dugi niz godina nastoji uzurpirati izgradnju cjevovoda Sjeverni tok 2, koji bi EU-u omogućio jeftiniju i efikasniju opskrbu energentima, a analogno tome i konkurentnije gospodarstvo. Zbog katastrofalne diplomacije postojeće i prijašnje garniture europarlamentaraca, sada svjedočimo ratu u Europi te enormnim sigurnosnim i ekonomskim rizicima. Uslikavanje s ukrajinskim zastavama i isprazne riječi podrške smatram klasičnim populizmom koji realno vrlo malo znači Ukrajincima, ali i ostatku Europljana koji sada plaćaju visoku cijenu. Ako ništa drugo, barem su trebali modelirati i pripremiti se za najcrnje scenarije kojima sada svjedočimo jer postojale su brojne naznake i upozorenja koja su ignorirana.

Umjesto toga, s toliko su žara promovirali tzv. Zeleni plan, koji se temelji na dekarbonizaciji gospodarstva i prelasku na novu razvojnu i energetsku paradigmu, ali na vrlo nerealnim pretpostavkama. Forsiranje brze energetske tranzicije na obnovljive izvore energije, zatvaranja rudnika ugljena i nuklearnih centrala, fuzija koja je daleko od svoje implementacije i napose rat u Ukrajini odveli su EU daleko od energetske održivosti. Dok SAD i Rusija dobrim dijelom imaju osiguranu energetsku i prehrambenu samodostatnost, Europa itekako strepi od protumjera Rusije. Zaustave li protok plina i nafte prema Europi, što ipak sumnjam da će se dogoditi, to bi rezultiralo popriličnom destrukcijom europskih gospodarstava. Ostaje nam nadati se da će se situacija u Ukrajini prebaciti na diplomatsku razinu, što bi primirilo ovaj enorman rast cijena energenata. S obzirom da financijski giganti poput Goldman Sachsa i JP Morgana već danima uz velik diskont otkupljuju dug ruskih kompanija, moguće je da je diplomatsko rješenje na vidiku.

- Uzdrman je i bankarski sektor, ljudi se pitaju što učiniti sa svojom uštedevinom. Mnogi pamte raspad Jugoslavije i kako su teško dolazili do svog novca.

- Od kada je hrvatski bankarski sektor skupo saniran novcem poreznih obveznika i jeftino prodan stranim ulagačima, mi jesmo dobili financijsku stabilnost, ali nedostajalo je razvojnog impulsa. Naš bankarski sustav visoko je koncentriran, a kreditni plasmani uglavnom usmjereni prema potrošačima ili državi. Od svih post-tranzicijskih zemalja Hrvatska već godinama ima najvišu razinu potrošačkih kredita u BDP-u, dok se ignoriraju mali i srednji poduzetnici. HBOR i par manjih regionalnih banaka koje su opstale nemaju dovoljno resursa da pokriju tu rupu u financiranju poduzetništva. Njemački bankarski sustav ponajbolji je na svijetu jer je vrlo fragmentiran i sastoji se od velikog broja malih, razvojnih, kooperativnih financijskih institucija koje su usmjerene upravo prema produktivnim investicijama a ne prema špekulativnim. Kao rezultat toga Njemačka ima najveću koncentraciju malih poduzetnika koji su globalni lideri u pojedinim nišama.

"Najave da će EU smanjiti uvoz ruskog plina za dvije trećine do kraja 2022. nerealna je jer niti ima spremnu infrastrukturu niti dogovorene opskrbne pravce. Nemojmo se zavaravati da će američki ili katarski opskrbljivači biti previše kooperativni po tom pitanju, naprotiv, njima je cilj maksimiziranje profita i sigurno će dobro iskoristiti ovu situaciju. Na svu sreću, Hrvatska je investirala u LNG terminal na Krku i taj projekt, koji su mnogi osporavali, već u godinu dana opravdao je svoje ulaganje

"U svijetu vlada globalna šizofrenija i raspad demokracije. Ulaskom u 21. stoljeće bili smo uvjereni da će ubrzani tehnološki razvoj i globalne integracije kreirati temelje kvalitetnijeg, civiliziranijeg, tolerantnijeg i pravednijeg društva. Umjesto toga, u nešto više od 20 godina živjeli smo u konstantnom strahu zbog terorizma, ekonomsko-financijskih kriza, Brexita, imigrantskih kriza, pandemije, raznih trgovinskih ratova, a napose i pravog rata u Europi

Štampanje novca

- U globalnim okvirima, kao rezultat sveobuhvatne financijalizacije, bankarski je sektor bankrotirao tijekom Velike recesije 2008., potom je saniran od strane poreznih obveznika i centralnih banaka, da bi opet nastavio s istim modelom. Ponovno je bankrotirao pucanjem REPO tržišta u rujnu 2019. i centralni bankari ponovno su sve sanirali tako što su u to tržište upumpavali silne bilijune na dnevnoj bazi. REPO kriza jasno je pokazala da je globalni financijski sustav fragilan jer godinama prije toga kroz nekoliko modela kvantitativnog popuštanja (tiskanja novca) omogućena im je enormna likvidnost. Ali, kao što rekoh, oni nikada nisu promijenili svoj modus operandi jer su većinu tog svježeg kapitala plasirali prema financijskim tržištima, a ne u realnu ekonomiju. Špekuliranjem, a ne investiranjem zarade su u kratkom roku puno veće, ali isto tako i rizici. A kada stvari izmaknu kontroli, onda su tu centralni bankari da spase stvar. Tako da je i prije pandemije Covid-19 i rata u Ukrajini bilo vrlo jasno da je globalni financijski sustav na staklenim nogama, izgrađen kao ponzi shema koja bez monetarnih stimulusa ne može preživjeti. Tijekom pandemije centralni bankari bankarna i korporacijama omogućili su neograničen pristup besplatnom novcu, a sada zbog rata u najavi su i novi stimulusi.

- Koliko je onda financijski sustav siguran? A fondovi, kriptovalute? Koja je uloga u tome centralnih nacionalnih banaka?

- Današnji financijski sustav je izuzetno kompleksan, međuovisan, pravno zaštićen i pomalo tajnovit sistem koji u velikoj mjeri posluje preko brojnih poreznih oaza. Kada je otkriveno da su ključne svjetske banke preko poreznih oaza oprale bilijune prljavog novca raznih kriminalnih organizacija, cijela je priča ignorirana od strane medija, a banke su tek simbolično penalizirane nekim postotkom ostvarene dobiti. Javnost to izgleda ne zanima i uglavnom su fokusirani na nebitna ideološka pitanja, ustaše i partizane, cijepljene i necijepljene, rusofile i rusomrzce, bitke oko privatnog i javnog sektora itd. Dok su građani podijeljeni oko ovih pitanja, ispred očiju im se provodi transfer bogatstva prema onima s vrha piramide. Mehanizam se provodio putem financijskog sektora, a nositelji su centralne banke.

Kriza zbog rata u Ukrajini dovela je nekoliko ključnih europski banaka u dodatne probleme zbog izloženosti aktive prema ruskim subjektima, a primjerice Unicredit, vlasnik Zagrebačke banke, jedna je od najizloženijih. Bez obzira na ozbiljnost ovog problema, građani se ne moraju brinuti dok god centralni bankari imaju upaljene printere. Oni to ne čine da bi zaštitili depozite građana, nego zato da spriječe ispuhavanje financijskih tržišta jer Zapad sada proizvodi vrlo malo i ekonomije su im ovisne o stanju na burzama. Koristi od postojećeg modela imaju ulagači u financijska tržišta, gdje 10 posto najbogatijih kontrolira gotovo 90 posto vrijednosti dionica. Jednom kada taj balon pukne, povući će sve za sobom. Ključno pitanje je kako građani mogu zaštititi svoj kapital ili kako bi investitori rekli - gdje parkirati novac? Enormno tiskanje novca bilježe gotovo sve ključne valute pa njihova vrijednost pada, oročena štednja zbog visoke inflacije bilježi negativne realne prinose, dionice će vjerojatno rasti još godinu-dvije usljed novih najavljenih stimulusa, ali dugoročni rastući ciklus približava se kraju, a jednako vrijedi i za nekretnine. Uobičajeno je da u vremenima krize i visoke inflacije raste cijena zlata i srebra, ali na tim tržištima velike financijske institucije godinama manipuliraju kroz derivatne ugovore. Bez obzira, fizičko zlato i srebro smatra se novcem tisućama godina i uvijek će imati uporabnu i intrinzičnu vrijednost.

Kriptovalute nemaju ni uporabnu ni intrinzičnu vrijednost i počivaju samo na vjeri ulagača da će sutra netko platiti višu cijenu. Tako da se njihova vrijednost može lako udvostručiti, ali isto tako i potpuno izbrisati preko noći. Ideja da postoji paralelan i decentraliziran monetarni sustav, koji 100 posto ovisi o internetu i čiji je idejni tvorac osoba koju nitko nikada nije vidio, zaista zvuči bajkovito. S obzirom na okolnosti koje nas okružuju i potencijalni kolaps financijskog sustava, trenutno najbolju dugoročnu perspektivu ima kupnja poljoprivrednog zemljišta i pojedinih dionica tvrtki iz područja cyber-sigurnosti i digitalizacije.

Vladajuće kaste

- Kako procjenjujete potez kupnje Sberbanke od HPB-a?

- Preuzimanje Sberbanke od strane HPB-a odrađeno je brzo i efikasno i tu treba pohvaliti sve aktere. To je, zapravo, bilo i jedino ispravno rješenje da se građani umire i da ne krene "bank run" širih razmjera koji bi vrlo brzo mogao urušiti kompletan bankarski sektor. Na svu sreću, HPB nikad nije prodan stranom kapitalu pa se nacionalizacija Sberbanke mogla provesti relativno brzo. Sumnjam da su banke u stranom privatnom vlasništvu bile spremne poduzeti taj korak. Problem Sberbanke zapravo nije bila loša aktiva, nego upravo problem likvidnosti jer su građani krenuli podizati svoje depozite. Tako da HPB sada na miru može ići u dokapitalizaciju ili prodaju aktive da bi zadovoljio kapitalne uvjete regulatora.

- Događa li se kapitalizmu neka velika promjena i kakva? U kojem pravcu ide tzv. demokratski svijet? Imaju li države, kao regulatori u korist građana, ikakvu snagu u odnosu na financijske centre moći?

- Možemo slobodno reći da u svijetu vlada globalna šizofrenija i raspad demokracije. Ulaskom u 21. stoljeće bili smo uvjereni da će ubrzani tehnološki razvoj i globalne integracije kreirati temelje kvalitetnijeg, civiliziranijeg, tolerantnijeg i pravednijeg društva. Umjesto toga, u nešto više od 20 godina živjeli smo u konstantnom strahu zbog terorizma, ekonomsko-financijskih kriza, Brexita, imigrantskih kriza, pandemije, raznih trgovinskih ratova, a onda napose i pravog rata u Europi. Globalni autoritativni režimi ne samo da su se održali, nego su istovremeno ojačali i u tzv. liberalnim demokracijama, sustavu koji se gradio nekoliko stoljeća. Tako danas u Kanadi, Australiji i Novom Zelandu vladajuća kasta kojima su puna usta demokracije, slobode i tolerancije, na mirne prosvjednike šalje najbrutalnije policijske snage, provodi tešku cenzuru, zamrzava depozite građana i prijeti konfiskacijom privatne imovine.

Duže od 40 godina ekonomska ideologija Zapadnog svijeta koja počiva na neoklasičnoj dogmi, neoliberalnim ekonomskim politikama i hard-core financijalizaciji, kreirala je balon nejednakosti, enormnu zaduženost svih ekonomskih subjekata i multiplicirala profite multinacionalnih poduzeća i njihovih vlasnika. Državne institucije postale su uglavnom leglo mita i korupcije, a zanemarivane su ključne strukture koje su primarno odgovorne za zlatno doba kapitalizma - mala i srednja poduzeća. Umjesto finalne transformacije prema ekonomiji blagostanja, na globalnoj razini kreirali smo socio-ekonomsku degradaciju i moralni hazard. Model kreativne destrukcije koji je uzdigao slobodan svijet počivao je na kvalitetnoj simbiozi javnog i privatnog sektora, gdje su ključne revolucionarne inovacije stvarane od strane javnih domena, a onda od strane privatnih unapređivane u evolucionarne inovacije u vidu finalnih proizvoda i usluga. U tim procesima ključnu su ulogu imala mala i srednja poduzeća koja, za razliku od velikih, možda nisu imala previše kapitala, ali su imala fleksibilnost, hrabrost, manju birokratiziranost i bolji fokus na tržište.

Mantra da će se sveopćom privatizacijom, deregulacijom i liberalizacijom stvoriti još veća efikasnost i konkurentnost bila je kratkog daha i u dugom roku na većini je tržišta kreirala oligopolske kartele visoke koncentracije i tržišne moći. Tržišna moć takvih multinacionalnih financijskih, industrijskih i tehnoloških giganata brzo se prelila i na političku, jer im se financiranje političkih kampanja vraćalo trostruko u vidu otklanjanja svih mogućih pravnih i tržišnih barijera za uništavanje konkurencije i omogućavanje njihovog daljnjeg rasta. Globalni kreatori ekonomskih politika (države i centralne banke) već dugi niz godina na uslugu su takvih struktura, a odgovor na pandemiju Covid-19 samo je ubrzao te negativne procese. Suludi i potpuno nepotrebni modeli kvantitativnog popuštanja - tehničkog termina za bjesomučno tiskanje novca - bili su samo u službi kreiranja balona na financijskim i nekretninskim tržištima od koje građani i mali gospodarstvenici nemaju gotovo nikakve koristi. Monetarni i fiskalni stimulusi kao odgovor na korona krizu s jedne strane te sulude i štetne zero-covid politike s druge, ubrzale su transfer bogatstva, dodatno uništavale male gospodarstvenike te istovremeno uvele svijet u inflacijsku spiralu.

"Javnost to izgleda ne zanima i uglavnom su fokusirani na nebitna ideološka pitanja, ustaše i partizane, cijepljene i necijepljene, rusofile i rusomrzce, bitke oko privatnog i javnog sektora itd. Dok su građani podijeljeni oko ovih pitanja, ispred očiju im se provodi transfer bogatstva prema onima s vrha piramide. Mehanizam se provodio putem financijskog sektora a nositelji su centralne banke

Inflacijska spirala

- Monetarni autoriteti uvjeravali su nas 2021. godine da je inflacija privremen fenomen, iako je takva tvrdnja bila potpuno odvojena od logike i realnosti. I taman kada su priznali grešku te sramežljivo najavili obuzdavanje od tiskanja novca i početak dizanja kamatnih stopa, zadesio nas je rat u Ukrajini. S ekonomske perspektive to predstavlja dodatni inflatorni šok zbog rasta cijena energenata, ali s druge strane i najavu da neće biti toliko željenog ekonomskog oporavka. Ako će prevladati narativ da je borba protiv recesije bitnija od borbe protiv inflacije, vrlo bi se lako moglo desiti da monetarne vlasti nastave s ekspanzivnom monetarnom politikom. Centralni bankari nalaze se između čekića i nakovnja, a osobno smatram da će se upravo to i dogoditi, odnosno stvorit će nova pogonsko gorivo za daljnji rast financijskih tržišta i zanemariti radnika i malog poduzetnika. Za običnog čovjeka to znači daljnje srozavanje životnog standarda, za malog poduzetnika daljnji pad konkurentnosti,

za korporativne elite daljnji pristup besplatnom novcu i još veća zarada na financijskim tržištima, a za države daljnji poticaj da se još više zadužuju.

- Hrvatsko gospodarstvo, kako procjenjujete trenutno stanje?

- Kreatori ekonomskih politika u Hrvatskoj doslovno su zakazali od prvog dana neovisnosti. Promašene ekonomske politike jednu su malu, perspektivnu i dobro diverzificiranu ekonomiju odveli prema sveopćoj deindustrijalizaciji, crony privatizaciji, korupcijskim aferama, zapostavljanju poljoprivrednog i energetskog sektora te nebrige za mala i srednja poduzeća. Stranim investitorima bili smo zanimljivi samo kada smo im u ruke predavali monopolske sektore u sklopu kojih je vrlo malo investirano, a jako puno novca izvučeno. Mi smo zapravo postali uvozno ovisno zimmer-frei gospodarstvo uz nekoliko slučajnih poduzetničkih uspjeha poput Rimca i Infobipa, gdje nam budućnost definiraju brojni vanjski čimbenici koji utječu na turističku sezonu. Sljedeće dvije sezone trebale bi biti dobre iz razloga jer Zapad tiska novac pa će shodno tome rasti burze i pozitivan sentiment, a Hrvatska je percipirana kao sigurna destinacija. Jednom kada pukne taj balon, i mi ćemo biti povučeni u veliki recesijski vrtlog i ostati bez ikakve izlazne strategije.

Razdoblje stabilne inflacije do 2021. godine nastalo je kao rezultat rasta globalizacije, tehnološkog napretka i rasta produktivnosti, demografije te relativno niskih cijena energenata. Tome je sada došao kraj jer je počelo razdoblje deglobalizacije, fragmentacije, trgovinskih i tehnoloških ratova uz rastući ciklus na tržištu energenata. Službena statistika ionako ne otkriva prave razmjere inflacije jer da se koriste prijašnji modeli izračuna, te vrijednosti bile bi najmanje dvostruke. Statistika je, nažalost, u službi politike. Sljedeće desetljeće okrenut će dosadašnju dinamiku pa bismo mogli svjedočiti visokoj inflaciji na tržištu potrošačkih dobara te deflaciji i ispuhavanju balona na burzama i tržištu nekretnina. To, naravno, implicira brojne makroekonomske nestabilnosti, nemogućnost isplata mirovina, uvođenje univerzalnog temeljnog dohotka kao i potencijalnu transformaciju postojećeg financijskog i ekonomskog sustava. Ključne centralne banke već polako uvode digitalne valute koje bi koristile postojeću blockchain tehnologiju, a takav sustav više ne treba financijske posrednike, već se može provoditi kroz jedno centralno tijelo. Novčanice i kovanice ionako predstavljaju tek oko pet posto ukupne ponude novca, a sve ostalo je elektronički novac koji kreira bankarski sustav. Pitanje je samo hoće li to centralno tijelo biti ponovno upravljano od kreatora ovog trenutnog financijskog modela. Nadajmo se da neće jer je on rezultirao enormnim transferom bogatstva prema onima na vrhu piramide, a sada bi dobio i potpunu kontrolu nad svim našim aktivnostima.

Vlastita valuta i euro

- Što nas čeka nakon dolaska eura?

Uvođenje eura je gotova stvar i samo je pitanje koliko će trgovci ovo divljanje cijena iskoristiti da ih još dodatno povećaju. Hrvatska je uvijek bježala od monetarne suverenosti jer to znači da nositelji monetarne politike moraju imati jasnu viziju i hrabrost te znati kvalitetno upravljati cijelim spektrom monetarnih alata. Puno je lakše sjesti u lukrativnu fotelju u ECB-u i svu odgovornost prebaciti na nekog drugoga. Dobar ekonomski performans podiže vjeru građana i poduzeća u vlastitu valutu, a monetarne vlasti u Hrvatskoj su se svojski trudile da učine suprotno. Iz tog razloga imamo visok stupanj euroizacije i naravno da se sad uvođenje eura nameće kao jedina solucija. Interesantno je da su od svih posttranzicijskih zemalja najveći kumulativni rast BDP-a od 1990. godine ostvarile države koje imaju vlastite valute, a to su redom Poljska, Češka i Mađarska, dok se brojne druge koje su uvele euro, poput Grčke, Portugala, Španjolske pa i Italije suočavaju sa stalnim makroekonomskim nestabilnostima. Uostalom, tajming ulaska preklapa se s dinamikom rasta kamata u eurozoni pa je pitanje koliko će taj ključni benefit nižih kamata uopće koristiti Hrvatskoj.

- Koliko je Hrvatska koja se odrekla svojih izvora (INA), spremna nositi se s aktualnom energetskom krizom? Dokud može ići poskupljenje benzina i kada treba očekivati nestašice?

- Suprotno svim najavama, INA je nakon privatizacije poprilično degradirana, a prodaja brojnih resursa tijekom godina učinila ju je nekonkurentnom. Cijena goriva nije toliko vezana za ratna razaranja u Ukrajini, već za sankcije i protusankcije između Rusije i Zapada. Tu su još i špekulanti koji na tržištu energenata mogu dodatno napuhati ali i ispuhati cijene jer poznato je da, osim fundamentalnih čimbenika, cijenu određuje i sentiment investitora. Članice OPEC-a nisu iskazale interes za povećanjem proizvodnje nafte, već zadovoljno broje ekstraprofite, a demoniziranje proizvođača fosilnih goriva, koje traje godinama, također demotivira povećanje ponude. Zamrzavanje cijena koje provodi država može smiriti situaciju u kratkom roku, ali dugoročno, uz ovakve tržišne disbalanse, rezultirat će nestašicom goriva. Stoga, prije ili kasnije te mjere morat će biti eliminirane, a tada, ako cijena sirove nafte bude viša od 130 dolara po barelu, benzin bi, uz trenutne trošarine i razinu dolara, mogao skočiti na 15 i više kuna. Tu je, naravno, i ne baš transparentna formula po kojoj se kod nas računa maloprodajna cijena goriva.

- Mogu li Hrvatska i Europa bez ruskog plina i nafte?

- Hrvatska je poput Njemačke vrlo ovisna o ruskom plinu jer iz tog pravca crpi oko 45 posto svojih potreba, dok primjerice Finska, Latvija i Bugarska više od 90 posto. U Francuskoj i Nizozemskoj taj postotak je puno niži. Najave da će EU smanjiti uvoz ruskog plina za dvije trećine do kraja 2022. nerealna je jer niti ima spremnu infrastrukturu niti dogovorene opskrbne pravce. Nemojmo se zavaravati da će američki ili katarski opskrbljivači biti previše kooperativni po tom pitanju, naprotiv, njima je cilj maksimiziranje profita i sigurno će dobro iskoristiti ovu situaciju. Na svu sreću, Hrvatska je investirala u LNG terminal na Krku i taj projekt, koji su mnogi osporavali, već u godinu dana opravdao je svoje ulaganje. To će itekako omogućiti diverzifikaciju dobavnih pravaca prirodnog plina i to ne samo za Hrvatsku, nego i za cijelu regiju. Bez obzira, ovisnost o ruskom plinu ne možemo riješiti u kratkom roku niti mi niti većina zemalja EU-a.

"Stranim investitorima bili smo zanimljivi samo kada smo im u ruke predavali monopolske sektore u sklopu kojih je vrlo malo investirano, a jako puno novca izvučeno. Mi smo zapravo postali uvozno ovisno zimmer-frei gospodarstvo uz nekoliko slučajnih poduzetničkih uspjeha poput Rimca i Infobipa

Nekretninski balon puca

- Daleko smo od samodostatnosti i kada je hrana u pitanju. Je li vrijeme da se konačno okrenemo i poljoprivredi, onome što je od nje preostalo? Napadnuta Ukrajina žitnica je Europe, ali i prije ovog rata najavljivane su nestašice, hrana poskupljuje svakodnevno.

- Energetska i prehrambena samodostatnost nikada nisu bile prioriteti kreatorima ekonomskih politika i sada plaćamo visoku cijenu tome. Nestašica energije i hrane ne samo da ugrožava standard, nego dovodi u pitanje našu egzistenciju i ako se nastavi ovim tempom, mogli bismo završiti u scenama Mad Maxa. Nove tehnologije u proizvodnji hrane mogu itekako pomoći u dugom roku, ali ovdje se suočavamo s naglim šokovima i potencijalnim nestašicama. U tom smislu ključno je da se poljoprivrednicima i malim obiteljskim gospodarstvima omoguće resursi za povećanje produktivnosti i konkurentnosti te da ih povežemo u moderne zadruge. Kvalitetnu zemlju kao i znanje itekako imamo, stoga treba hitno krenuti s mjerama da smanjimo uvoznu ovisnost o hrani u vremenima tektonskih poremećaja na tim tržištima. To zahtijeva implementaciju regionalnih industrijskih i poljoprivrednih politika jer nitko ne poznaje naše poduzetnike i njihove potencijale od nas samih. Financijski paketi od strane EU fondova, koliko god korisni bili za druge domene, uglavnom nisu dizajnirani prema specifičnostima i potrebama malih poduzetnika u malim perifernim državama poput Hrvatske. Sve više ćemo morati misliti i djelovati lokalno.

- Visoke cijene prate i stanogradnju, nekretninski balon se već dugo napuhava. Očekuje li nas kriza veća od one 2008.? Kako zaustaviti ta mešetarenja i regulirati cijenu stanova?

- Nekretninski baloni i s njima povezani derivati bili su ključni okidač Velike recesije 2008. godine. Nekretnine se više ne sagledavaju kao posebna imovina jer one predstavljaju temelj financijalizacije, tj. ako vrijednost nekretnina pada, onda i financijski derivati gube vrijednost. Umjesto da se riješimo takvih toksičnih instrumenata nakon iskustva iz prijašnje krize, njihova se vrijednost do danas povećala za više od 350 posto. Financijski sektor je enormnu likvidnost, koja im je pružena tijekom superekspanzivne monetarne politike, kanalizirao prema financijskih tržištima, a onda je analogno tome morao spašavati i nekretnine. Korona kriza dodatno je kreirala disbalans na tom tržištu jer je ponuda bila ograničena zbog sveopćeg lockdowna i činjenice da se ljudi ne žele iseljavati uslijed pandemije. Zapravo, nisu se morali iseljavati čak i da nisu otplaćivali kredite ili stanarine i to zbog moratorija koji su nametnule brojne države.

S druge strane, helikopterski novac koje su vlade dijelile građanima i strah od gusto naseljenih područja kreirao je enormnu potražnju za nekretninama u sigurnim, ruralnim i manje naseljenim područjima. Tu se Hrvatska pokazala kao velikim dobitnikom, a zbog iznimne inozemne potražnje i poskupljenja građevinskog materijala, država ne može puno napraviti da zaustavi daljnji rast cijena. Globalno gledajući, cijene nekretnina napuhale su se i do većih razina nego prije Velike recesije 2008., a pucanje balona već je krenulo u Kini, gdje su nedavno kolabirali ponajveći nekretninski giganti poput Evergrandea. Kriza koja nam je pred vratima bit će za tržište nekretnina pogubnija nego ona iz 2008. godine jer je i balon puno veći, a financijski sustav puno fragilniji.